

Asia C-33/21

**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen
ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä**

Jättämispäivä:

18.1.2021

Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin:

Corte suprema di cassazione (Italia)

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

21.12.2020

Valittajat:

Istituto nazionale per l'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro
(INAIL) (kansallinen työtaturmavakuutuslaitos)

Istituto Nazionale della Previdenza Sociale (INPS) (kansallinen
sosiaalivakuutuslaitos)

Vastapuoli:

Ryanair DAC

Pääasian kohde

Kassaatiovalitus Corte d'appello di Brescia (Italia) tuomiosta, jolla hylättiin Italian kansallisen työtaturmavakuutuslaitoksen (Istituto nazionale per l'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro, jäljempänä INAIL) ja kansallisen sosiaalivakuutuslaitoksen (Istituto nazionale della previdenza sociale, jäljempänä INPS) valitukset Tribunale di Bergamo (Italia) tuomiosta, jolla oli hylätty niiden kanteet, joissa valittajat vaativat tuomioistuinta vahvistamaan, että Ryanair DAC (jäljempänä Ryanair) oli velvollinen vakuuttamaan Italian lainsäädännön mukaisesti 219 työntekijää, jotka oli matkustavana henkilökuntana osoitettu Orio al Serion lentoasemalle (Bergamo, Italia).

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeudellinen perusta

Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen, Corte di cassazione (Italia), on vahvistettava, sovelletaanko sellaisiin Irlantiin sijoittautuneen lentoyhtiön työntekijöihin, jotka on osoitettu Italiassa sijaitsevalle kotiasemalle, sosiaaliturvaa koskevaa Italian lainsäädäntöä.

Alemmissä oikeusasteissa on katsottu, ettei kyseisellä lentoyhtiöllä ole Italiassa ”sivutoimipaikkaa” tai ”pysyvää edustustoa”; näin ollen asiaan ei ole voitu soveltaa asetuksen (ETY) N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan a alakohdan i alakohdan säännöstä, jonka mukaan liikennettä harjoittavan yrityksen matkustava henkilökunta on sen jäsenvaltion lainsäädännön alainen, jonka alueella tällainen sivutoimipaikka tai pysyvä sijaitsee.

Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on kuitenkin epävarma siitä, voidaanko nyt tarkasteltavaan tapaukseen soveltaa seuraavaa säännöstä eli asetuksen 14 artiklan 2 kohdan a alakohdan ii alakohdassa olevaa säännöstä siten, että käsitettä ”henkilö[, joka] pääasiallisesti työskentelee sen jäsenvaltion alueella, jossa hän asuu” tulkitaan asetuksen (EY) N:o 44/2001 19 artiklan 2 kohdan a alakohtaan sisältyvää käsitettä ”se paikkakunta, missä työntekijä tavallisesti työskentelee” koskevien unionin tuomioistuimen vahvistamien kriteerien perusteella.

Ennakkoratkaisukysymys

Voidaanko [asetuksen N:o 1408/71, sellaisena kuin se on muutettuna] 14 artiklan 2 kohdan a alakohdan ii alakohtaan sisältyvää käsitettä ”henkilö[, joka] pääasiallisesti työskentelee sen jäsenvaltion alueella, jossa hän asuu” tulkita analogisesti sen käsitteen kanssa, joka (siltä osin kuin kyse on oikeudellisesta yhteistyöstä siviilioikeuden, oikeuslaitoksen ja työsopimusten alalla) [asetuksen (EY) N:o 44/2001] 19 artiklan 2 kohdan a alakohdassa määritellään ”paikkakunna[ksi], missä työntekijä tavallisesti työskentelee”, niin ikään ilmailualan ja liikkuvien työntekijöiden yhteydessä (asetus (ETY) N:o 3922/91) perusteluissa mainitussa Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä esitetyllä tavalla?

Unionin oikeussäännöt, joihin viitataan

Sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä 14.6.1971 annettu neuvoston asetus (ETY) N:o 1408/71 (EYVL 1971, L 149, s. 2), erityisesti 13 ja 14 artikla.

Tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla 22.12.2000 annettu neuvoston asetus (EY) N:o 44/2001 (EYVL 2001, L 12, s. 1), erityisesti 19 artiklan 2 kohdan a alakohta.

Teknisten sääntöjen ja hallinnollisten menettelyjen yhdenmukaistamisesta siviili-ilmailun alalla 16.12.1991 annettu neuvoston asetus (ETY) N:o 3922/91 (EYVL 1991, L 373, s. 4).

Kansalliset oikeussäännöt, joihin viitataan

Sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön täydentämisestä ja yhteensovittamisesta 4.10.1935 annetun kuninkaan asetuksen (regio decreto-legge) nro 1827 (Gazzetta ufficiale nro 251, 26.10.1935 – Supplemento ordinario n. 251) 37 §, jossa säädetään, että työkyvyttömyys- ja vanhuuseläkevakuutus, tuberkuloosivakuutus ja tahdosta riippumatonta työttömyyttä koskeva vakuutus ovat pakollisia kummankin sukupuolen ja kaikkien kansalaisuuksien edustajille, jotka ovat vähintään 15-vuotiaita ja enintään 65-vuotiaita ja jotka ovat palkkatyössä toisen palveluksessa.

Työtaturmien ja ammattitautien varalta otettavaa pakollista vakuutusta koskevasta säännöskönnöksestä 30.6.1965 annetun tasavallan presidentin asetuksen nro 1124 (Gazzetta ufficiale nro 257, 13.10.1965 – Supplemento ordinario nro 0) 1 §, jossa säädetään, että työtaturmia vastaan ovat velvollisia ottamaan INAIL-vakuutuslaitoksen myöntämän vakuutuksen ne, jotka ”työssään käyttävät koneita, joiden välitön liikuttaja on joku muu kuin se henkilö, joka niitä käyttää, taikka paineenalaisia laitteita tai sähkö- tai lämpökäyttöisiä laitteita tai laitteistoja; sekä ne, jotka muutoin työskentelevät teollisuuslaitoksissa, työpajoissa tai tiloissa, jotka on tarkoitettu sellaisen työn tekemiseen, urakan suorittamiseen tai palvelujen tarjoamiseen, johon liittyy tällaisten koneiden, laitteiden tai laitteistojen käyttöä. –”.

Samana sääntöksen 4 §:ssä täsmennetään, että ”vakuutuksen piiriin kuuluvat seuraavat henkilöt: 1) ne, jotka pysyvästi tai tilapäisesti tekevät toisen palveluksessa ja tämän johdon alaisena vastikkeellista ruumiillista työtä vastikkeiden muodosta riippumatta; –”.

Yhteenveto tosiseikoista ja menettelyistä

- 1 INPS ja INAIL vaativat oikeudenkäynnissä tuomioistuinta vahvistamaan, että Ryanair oli velvollinen vakuuttamaan Italian lainsäädännön mukaisesti matkustavan henkilökuntansa 219 työntekijää, joiden lentoasemaksi oli osoitettu Orio al Serio, INPS-vakuutuksen osalta kesäkuun 2006 ja helmikuun 2010 välisellä ajalla ja INAIL-vakuutuksen osalta 25.1.2008 ja 25.1.2013 välisellä ajalla.
- 2 INPS:n vaatimus perustuu tarkastuksessa tehtyyn havaintoon, jonka mukaan työntekijät tekivät työtään Italian valtion alueella, ja kuninkaan asetuksen nro 1827/1935 37 §:n ja asetuksen (EY) N:o 1408/71 13 artiklan soveltamiseen kyseiseen tapaukseen.

- 3 INAIL puolestaan oli todennut, että kyseiset työntekijät työskentelivät *crew room* -nimellä tunnetussa operatiivisessa asemassa, jossa oli kiinteitä työpisteitä, tietokoneita, tulostimia, puhelin, toimistokäyttöön tarkoitettuja hyllyjä, joissa oli tiedotteita, sekä telekopiolaite; tästä se oli päätellyt, että kyseisiin työntekijöihin sovellettiin tasavallan presidentin asetuksen nro 1124/1965 1 ja 4 §:n ja kuninkaan asetuksen nro 1827/1935 37 §:n mukaista velvollisuutta ottaa INAIL-vakuutus.
- 4 Sekä alioikeus, Tribunale di Bergamo, että muutoksenhakutuomioistuin, Corte d'Appello di Brescia, pitivät INPS:n ja INAILin vaatimuksia perusteettomina. Corte d'Appello di Brescia, jonka näkemyksen mukaan asiassa ei ollut näytetty toteen, että Ryanairin esittämät E101-todistukset kattoivat kaikki 219 työntekijää, päätyi selvittämään sovellettavaa sosiaaliturvalainsäädäntöä asetuksen N:o 1408/71 nojalla; se totesi, että kaikki asianomaiset työntekijät oli otettu palvelukseen irlantilaisella työsopimuksella, johon sovellettiin käytännössä Irlannista saatuja ohjeistuksia, ja että kyseisten työntekijöiden päivittäisestä työstä 45 minuuttia tehtiin Italian alueella ja loput irlantilaisissa ilma-aluksissa; lisäksi tuomioistuin katsoi, ettei Ryanairilla ollut Italian alueella ”sivutoimipaikkaa” tai ”pysyvää edustustoa”, joka olisi ollut unionin oikeudessa edellytyksenä sille, että vakuuttamisvelvollisuus Italiassa olisi syntynyt.
- 5 Lisäksi Corte d'appello di Brescia katsoi, ettei asiaan ajallisesti voitu soveltaa täydentävänä liittymäperusteena sitä, että Orio al Serion lentoasemalla oli asetuksen (EY) N:o 3922/91 liitteessä III tarkoitettu Ryanairin ”operatiivinen asema”: kyseinen asetus nimittäin oli annettu teknisten sääntöjen ja hallinnollisten menettelyjen yhdenmukaistamisesta siviili-ilmailun alalla, ja vasta sen jälkeen, kun asetus (EY) N:o 883/2004 (sellaisena kuin se on muutettuna asetuksella (EY) N:o 465/2012) tuli voimaan toukokuussa 2010, kyseinen kriteeri ulotettiin koskemaan sosiaaliturvaa.
- 6 INAILin vaatimuksen osalta Corte d'appello di Brescia totesi, että huhtikuun 2010 jälkeiseltä ajalta ”operatiivista asemaa” koskevan kriteerin mahdollisen soveltamisen esti se, etteivät mitkään tosiseikat puhuneet kyseisen kriteerin merkityksellisyyden puolesta.
- 7 INPS ja INAIL valittivat Corte d'appello di Brescian tuomiosta Corte di cassazioneen.

Tiivistelmä ennakkoratkaisupyyntöä perusteista

- 8 Pääasian kohteena olevat tosiseikat, joista säädetään kansallisesti kuninkaan asetuksen nro 1827/1935 37 §:ssä ja tasavallan presidentin asetuksen nro 1124/1965 1 ja 4 §:ssä, kuuluvat unionin oikeuden soveltamisalaan, koska niissä on kyse siitä, mitä sosiaaliturvalainsäädäntöä sovelletaan työntekijöihin, jotka ovat sellaisen yhtiön palveluksessa, jonka kotipaikka on Irlannissa, ja jotka ovat kotimaisilla ja kansainvälisillä lennoilla työskenteleviä miehistön jäseniä, joiden kotiasema on Orio al Serion lentoasema.

- 9 Pääasiassa on kyse erityisesti asetuksen N:o 1408/71 13 ja 14 artiklasta sellaisina kuin ne olivat voimassa 1.5.2010 saakka eli siihen asti, kun Euroopan unionin jäsenvaltioiden sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annettu asetus N:o 883/2004 tuli voimaan sen jälkeen, kun asetus N:o 987/2009 oli 16.9.2009 annettu.
- 10 Corte d'appello di Brescia katsoi, että nyt tarkasteltavassa tapauksessa asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan a alakohdan i alakohdassa tarkoitettu liittymäperuste ei täyttynyt; kyseisen alakohdan mukaan henkilö, joka kuuluu kansainvälistä lentoliikennettä harjoittavan lentoyhtiön lentohenkilökuntaan ja joka on sellaisen sivutoimipaikan tai pysyvän edustuston palveluksessa, joka tällä yhtiöllä on muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa sillä on kotipaikka, on sen jäsenvaltion lainsäädännön alainen, jonka alueella tällainen sivutoimipaikka tai kiinteä toimipaikka sijaitsee. Kuten unionin tuomioistuin nimittäin 2.4.2020 antamassaan tuomiossa [CRPNPAC ja Vueling Airlines,] C-370/17 ja C-37/18 (EU:C:2020:260) totesi, tämän säännöksen soveltaminen edellyttää kahden kumulatiivisen edellytyksen täyttymistä eli yhtäältä sitä, että asianomaisella lentoyhtiöllä on sivutoimipaikka tai pysyvä edustusto jossakin muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa sillä on kotipaikka, ja toisaalta sitä, että kyseessä oleva henkilö työskentelee tällaisen yksikön palveluksessa.
- 11 On kuitenkin tarkasteltava myös sitä mahdollisuutta, että pääasian kohteena oleva tapaus kuuluisi 14 artiklan 2 kohdan a kohdan ii alakohdan soveltamisalaan, jonka mukaan ”henkilö[, joka] pääasiallisesti työskentelee sen jäsenvaltion alueella, jossa hän asuu, hän on tämän valtion lainsäädännön alainen, vaikka yrityksen, jonka palveluksessa hän on, kotipaikka ei ole tällä alueella eikä sillä ole siellä sivutoimipaikkaa eikä pysyvää edustustoa”.
- 12 Alemmissa oikeusasteissa on nimittäin todettu seuraavat seikat: 1) asianomaisella lentoyhtiöllä oli Orio al Serion lentoasemalla ”operatiivinen asema”, jota käytettiin henkilöstön työn hoitamiseen ja organisoimiseen; 2) kyseisessä asemassa oli tietokoneita, puhelimia, telekopiolaitteita sekä hyllyjä, joissa säilytettiin henkilökuntaa ja lentoja koskevia asiakirjoja; 3) koko Ryanairin henkilöstö käytti tilaa kunkin työvuoron valmisteluun liittyviin ja vuoron jälkeisiin toimiin; 4) niiden työntekijöiden, jotka eivät tilapäisesti voineet lentää, tuli työskennellä kyseisessä tilassa; 5) kyseisessä paikassa henkilöstöllä oli yhteyshenkilönään niin sanottu esimies (supervisor), joka koordinoi miehistöjä; 6) kyseinen esimies valvoi henkilöstöä ja kutsui tarvittaessa paikalle kotonaan enintään tunnin matkan päässä lentoasemalta päivystäviä työntekijöitä.
- 13 Näiden tosiseikkojen valossa on määritettävä, miten on tulkittava käsitettä ”henkilö[, joka] pääasiallisesti työskentelee sen jäsenvaltion alueella, jossa hän asuu”, kun otetaan huomioon, että kyseessä on (kuten asetuksen N:o 1408/71 14 artiklan 2 kohdan a kohdassa täsmennetään) ”matkustavan tai lentävän henkilökunnan jäsen yrityksessä, joka toisen lukuun tai omaan lukuunsa harjoittaa kansainvälistä liikennettä kuljettaen matkustajia tai tavaraa rautateitse, maanteitse, lentoteitse tai sisävesitse”.

- 14 Säännöksen sanamuoto edellyttää sen toteamista, että työskentely tapahtuu pääasiallisesti tietyn jäsenvaltion alueella: tätä varten ei ole mielekästä ottaa lähtökohdaksi sen lentokoneen kansallisuutta, jossa lentohenkilöstö työskentelee, ja pitää kyseistä lentokonetta sen valtion kansallisena maaperänä, johon se on rekisteröity, ja määrittää pääasiallista työntekopaikkaa lentokoneen kansallisuuden mukaan.
- 15 Tällainen tulkinta ei vaikuta oikealta, koska kyse on lentohenkilökunnasta, joka olosuhteiden pakosta työskentelee pääasiallisesti lentokoneissa; sitä paitsi 14 artiklan 2 kohdan a kohdan ii alakohdalla on laadittu poikkeukseksi suhteessa työnantajan kotipaikkaan perustuvaan perusteeseen. Pääasiallinen työskentelypaikka olisi luontevaa tulkita paikaksi, jossa valtaosa työskentelystä tapahtuu: tämä puolestaan olisi ymmärrettävä paikaksi, jossa – tai josta käsin – työntekijä tosiasiallisesti täyttää suurimman osan velvoitteistaan työnantajaa kohtaan, kuitenkin niin, että lentokoneessa tapahtuva työskentely jätettäisiin tämän ulkopuolelle, koska muussa tapauksessa se vastaisi 14 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettua paikkaa, josta edellä mainitulla säännöksellä sen sijaan on tarkoitettu poiketa (mistä ilmaus ”seuraavin rajoituksin” selvästi kertoo).
- 16 Säännöksen päämääränä näyttää sovellettavan sosiaaliturvalainsäädännön määrittämisen osalta olevan tarve nostaa työnantajan kotipaikkaan liittyvän liittymäperusteen nähden ensisijaiseksi peruste, joka perustuu siihen paikkaan, jossa työskentelyn keskeiset osatekijät tosiasiallisesti toteutuvat: tämä ratkaisu takaa asiasta vastaaville tahoille parhaat mahdollisuudet tosiasiallisesti valvoa sosiaaliturvatoimenpiteiden noudattamista ja täysimääräistä tehokkuutta sekä sitä, että asianosaisten oikeus sosiaalietuuksiin toteutuu parhaalla mahdollisella tavalla.
- 17 Tätä päämäärää voidaan tavoitella tulkitsemalla käsitettä ”henkilö[, joka] pääasiallisesti työskentelee sen jäsenvaltion alueella, jossa hän asuu”, samojen perusteiden perusteella, joilla unionin tuomioistuin niin ikään ilmailua ja lentohenkilöstöä koskevassa asiassa tulkitsi asetuksen (EY) N:o 44/2001 19 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettua käsitettä ”paikkakunta, missä työntekijä tavallisesti työskentelee”.
- 18 Tältä osin on muistettava, että 14.9.2017 antamansa tuomion Sandra Nogueira ym. (C-168/16 ja C-169/16, EU:C:2017:688) 57 kohdassa unionin tuomioistuin totesi (asetuksen N:o 44/2001 19 artiklan 2 alakohdan a alakohdassa tarkoitettua käsitteen ”paikkakunta, missä työntekijä tavallisesti työskentelee” määrittämisestä), että jäsenvaltiota, jossa työntekijä tavallisesti työskentelee, koskevaa arviointiperustetta on tulkittava laajasti (ks. analogisesti tuomio 12.9.2013, Schlecker, C-64/12, EU:C:2013:551, 31 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 19 Kyseisessä tuomiossa, joka niin ikään koski lentoyhtiön lentohenkilökunnan jäsenenä työskenteleviä työntekijöitä, unionin tuomioistuin totesi, että kun jäsenvaltion tuomioistuin ”ei yksiselitteisesti voi määrittää ”paikkakuntaa, missä työntekijä tavallisesti työskentelee””, sen on yksilöitävä ”paikkakunta, josta käsin”

kyseinen työntekijä pääasiallisesti täyttää veloitteensa työnantajaansa nähden. Tätä varten sen on etsittävä ja arvioitava erilaisia todisteita. Tämä menetelmä mahdollistaa kaikkien työntekijän toiminnalle ominaisten seikkojen huomioon ottamisen, mutta myös siihen varautumisen, ettei ”paikkakunnan, jossa tai josta käsin työntekijä tavallisesti työskentelee” kaltaista käsitettä käytetä väärin eikä sen avulla voida toteuttaa säädösten kiertämiseen tähtäviä strategioita (ks. analogisesti tuomio 27.10.2016, D’Oultremont ym., C-290/15, EU:C:2016:816, 48 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 20 Lisäksi unionin tuomioistuin, otettuaan huomioon kuljetusalan työsuhteiden erityispiirteet, mainitsi tuomiossa 15.3.2011, Koelzsch (C-29/10, EU:C:2011:151, 49 kohta) ja tuomiossa 15.12.2011, Voogsgeerd (C-384/10, EU:C:2011:842, 38–41 kohta) useita seikkoja, jotka kansallinen tuomioistuin voi ottaa huomioon: missä valtiossa sijaitsee se paikkakunta, josta käsin työntekijä suorittaa kuljetustehtävänsä, saa ohjeita tehtäviään varten ja organisoii työnsä, sekä se paikkakunta, jossa työntekovälineet sijaitsevat; niin ikään on selvitettävä paikkakunta, johon pysäköidään ne lentokoneet, joissa työskentely tavallisesti tapahtuu.
- 21 Nämä seikat huomioon ottaen pääasian käsittelyä lykätään ja unionin tuomioistuimelle esitetään edellä mainittu ennakkoratkaisukysymys.

TYÖASIAKAS